

ดนตรีในวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดนครสวรรค์

Music in the Way of Life of Chinese Ethnic Groups in Nakhon Sawan Province

ปิญญู ภูเทศ¹

Pinyo Puthed

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพวงดนตรีจีนในจังหวัดนครสวรรค์ และ 2) เพื่อศึกษาวัฒนธรรมดนตรีจีนในวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดนครสวรรค์ ผู้วิจัยใช้วิธีดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพในแนวทางด้านมานุษยดนตรีวิทยา โดยใช้ข้อมูลจากเอกสารและเก็บข้อมูลจากภาคสนามเป็นหลัก ด้วยการสำรวจ สัมภาษณ์ผู้รู้ ผู้ปฏิบัติ นักดนตรีจีน และกลุ่มผู้รับการถ่ายทอดดนตรีจีน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสำรวจ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ดนตรีจีนในจังหวัดนครสวรรค์ ปรากฏตามสมาคม มูลนิธิ และสถานศึกษา เครื่องดนตรีที่ใช้จะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เครื่องดนตรีประเภททำนอง และเครื่องดนตรีประเภทประกอบจังหวะ ลักษณะโน้ตที่ใช้มี 2 ชนิด คือ โน้ตตัวเลขจีน และโน้ตตัวเลขสากล ซึ่งการถ่ายทอดองค์ความรู้ดนตรีจีนในจังหวัดนครสวรรค์ มี 2 รูปแบบ คือ การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยการฝึกฟัง จดจำ และเลียนแบบ และการถ่ายทอดความรู้โดยมีการจัดหาครูผู้สอนที่มีความรู้ความสามารถทางด้านดนตรีจีนโดยตรงมาเป็นผู้ถ่ายทอด สำหรับดนตรีจีนในวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วยดนตรีจีนที่ใช้ประกอบการแสดง และดนตรีจีนที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม

คำสำคัญ: ดนตรีจีน, ดนตรีจีนประกอบพิธีกรรม, ดนตรีจีนประกอบการแสดง

Abstract

This research aims 1) to study the condition of the Chinese band in Nakhon Sawan province and 2) to study Chinese music culture in the way of life of Chinese ethnic groups in Nakhon Sawan Province. The Qualitative research based on ethnomusicology in the main research methodology. By using data from documents and collecting data from the fieldwork primarily. The survey was conducted by observing and interviewing informants, Chinese musicians and Chinese music as in the group of inherited Chinese music. Research instruments were survey form, observation form and interview form. The results of the research presented in descriptive analysis method.

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
อีเมลล์ yoanone@hotmail.com

Assistant Professor Dr. at Music Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University. Email: yoanone@hotmail.com

The findings were as follows: Chinese music in Nakhon Sawan at present are to be seen at the associations, foundations and educational institutions. The musical instruments used is divided into 2 types: melody instrument and rhythmic instrument. 2 types of notation are Chinese numerical notation and western number notation. The 2 transferring methods: transferring knowledge by self-learning through practicing on listening, memorizing, and imitating. And transferring knowledge by providing teachers with knowledge and skills in Chinese music directly as a relay. Chinese music culture in the way of life of Chinese ethnic groups in Nakhon Sawan Province consisting of Chinese music used in the performance and Chinese music used in rituals.

Keywords: Chinese music, Chinese music for rituals, Chinese music for performances

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ดนตรีถือเป็นวัฒนธรรมประจำชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ในสังคมที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองทางด้านความคิด ความรู้สึก ตลอดจนศิลปะของแต่ละชนชาติที่มีสภาพแวดล้อมแตกต่างกัน จึงกำหนดให้วัฒนธรรมของชนในแต่ละชาติมีความแตกต่างกันหลายประการ ทั้งความเป็นอยู่ ศิลปะ ภาษา วรรณคดี และดนตรี ดนตรีมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์มาตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นด้านความเชื่อ มนุษย์ใช้ดนตรีเข้ามาประกอบเป็นความเชื่อของลัทธิต่าง ๆ มีการบวงสรวงต่อธรรมชาติหรือเทพเจ้าที่มนุษย์มีความเกรงกลัว การใช้ดนตรีประกอบพิธีกรรมทางศาสนา จึงต้องมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมของกลุ่มชนแต่ละกลุ่มชน ดนตรีเป็นศิลปะที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยการเลียนเสียงที่ได้ยินจากธรรมชาติรอบตัว ซึ่งลักษณะของดนตรีและบทเพลงจะแตกต่างกันไปตามท้องถิ่นที่อยู่ ตามวัฒนธรรม และชีวิตความเป็นอยู่ มนุษย์จะใช้ดนตรีถ่ายทอดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการเกิด การนอน การดำรงชีวิตประจำวัน แม้กระทั่งการตาย จะนำดนตรีมาสัมพันธ์กับชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย แม้จะเป็นด้านพิธีกรรมและด้านศาสนา มักจะนำดนตรีมาประกอบพิธีกรรมและศาสนพิธี (มหาวิทยาลัยบูรพาและสมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยบูรพา, 2545: 11) อาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมและประเพณีทั้งหลายเหล่านั้นเป็นพฤติกรรมที่สะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของสังคมนั้น ๆ วิวัฒนาการของดนตรีมาพร้อมกับวิถีชีวิตของมนุษย์ในแต่ละยุค ซึ่งมีความแตกต่างกันตามลักษณะของเผ่าพันธุ์หรือกลุ่มชนทางสังคมของชาตินั้น ๆ (พูนพิศ อมาตยกุล, 2529: 1) ซึ่งถือว่า วัฒนธรรมนั้นดำรงความเป็นชาติ มนุษย์มีหน้าที่อนุรักษ์สืบทอด ส่งเสริม และเผยแพร่วัฒนธรรม

กลุ่มชนชาติที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยมากที่สุด คือ คนจีน โดยการอพยพเข้ามาประเทศไทยทางเรือผ่านมหาสมุทรแปซิฟิกอ้อมเข้าอ่าวไทย และทางบกผ่านบริเวณตอนใต้ของจีน มณฑลยูนนาน มณฑลกว่างสี ผ่านลาว และผ่านบางส่วนของประเทศพม่าและประเทศมาเลเซีย (บัณฑิต อ่อนดำ, 2517: 8) การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนกระจายไปยังทั่วทุกภาคของประเทศไทย ทำให้มีชาวจีนกระจายอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ ทั้งภาคตะวันออก ภาคเหนือ และภาคใต้ สำหรับชาวจีนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพอยู่ในดินแดนไทย ได้แก่ ชาวจีนกว๋างตุ้ง ชาวจีนแคะ

(ฮากกา) ชาวจีนแต้จิ๋ว ชาวจีนฮกเกี้ยน และชาวจีนไหหลำ รวม 5 กลุ่มภาษาใหญ่ หลักฐานที่ชี้ให้เห็นถึงการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวจีน 5 กลุ่มภาษาดังกล่าวในประเทศไทย เห็นได้จากศาลเจ้าสมาคมตระกูลแซ่ สมาคมกลุ่มภาษา สมาคมถิ่นกำเนิด สมาคมอาชีพ และโรงเรียนจีน อันเป็นหลักฐานที่แน่ชัด ดังนั้นการแพร่กระจายของวัฒนธรรมจีนเข้ามาสู่สังคมไทย จึงเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องยาวนาน นับตั้งแต่ราชวงศ์หยวนจนถึงราชวงศ์ชิง และตั้งแต่อ่อนอาณาจักรสุโขทัยมาจนถึงรัตนโกสินทร์ (สุภางค์ จันทวานิช, 2542: 2)

จังหวัดนครสวรรค์ ตั้งอยู่ในดินแดนที่มีความสำคัญมากทางประวัติศาสตร์ สืบค้นย้อนกลับไปได้ยาวนาน พบหลักฐานบ่งชี้สถานะ "รัฐกึ่งกลาง" ตั้งแต่สมัยทวารวดี สุโขทัย และอยุธยา ด้วยปัจจัยด้านภูมิศาสตร์ที่เอื้ออำนวยหลายประการ ทำให้นครสวรรค์พัฒนาสืบเนื่องจนมีชาวจีนหลงใหลมาขายแรงงานและค้าขายในช่วงรัตนโกสินทร์ ซึ่งคนจีนถือเป็นฟันเฟืองสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในนครสวรรค์ (วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดนครสวรรค์, 2542) ทั้งในแง่กิจการร่ายเย็บและการค้าขนาดใหญ่ มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจ อาทิ โรงสี ปาไม้ โรงเลื่อย โรงน้ำแข็ง เป็นต้น ในบรรดาคนจีนทั้งหมดที่อพยพเข้ามาอยู่ในนครสวรรค์นั้น มีทั้งอพยพจากต่างประเทศโดยตรงและอพยพภายในประเทศ โดยคนจีนไหหลำได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่อำเภอเก้าเลี้ยว และตำบลบ้านมะเกลือ อำเภอเมืองนครสวรรค์ ก่อนต่อมาคนจีนแต้จิ๋ว จีนแคะ และจีนกวางตุ้งเริ่มอพยพตามกันมา เมื่อชาวจีนเดินทางเข้ามาอาศัยอยู่ในนครสวรรค์มากขึ้นจนกลายเป็นชุมชนชาวจีน จึงทำให้มีการเผยแพร่วัฒนธรรมและประเพณีของจีนอย่างแพร่หลาย และมีการถ่ายทอดขนบธรรมเนียม ประเพณี ต่อกันมาตั้งแต่อดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน อันแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์จีน ซึ่งอัตลักษณ์เหล่านี้มีทั้งกระบวนการสืบทอดและกระบวนการสร้างขึ้นใหม่ แม้ว่าลูกหลานของชาวจีนอพยพในประเทศไทยได้ผสมผสานกลมกลืนในสังคมวัฒนธรรมไทย จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยหรือกลายเป็นคนไทยในที่สุด แต่มิได้หมายความว่าคนไทยเชื้อสายจีนจะขาดการสืบทอดขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมดั้งเดิม ดังจะเห็นได้จากประเพณีจีนที่มีอยู่อย่างต่อเนื่องและสืบทอดต่อกันมาหลายชั่วอายุคน โดยถือว่าสิ่งเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญของชีวิตและแสดงออกในลักษณะต่าง ๆ เช่น ประเพณีตรุษจีน ประเพณีการจัดฉลองแซ่ฮิด การไหว้บรรพบุรุษ ประเพณีการทำศพ โดยประเพณีความเชื่อดังกล่าวมีทั้งการปฏิบัติที่บ้าน ศาลเจ้า วัด โรงเจ และสุสานบรรพบุรุษ ซึ่งใช้ดนตรีเป็นองค์ประกอบในการถ่ายทอดชีวิตความเป็นอยู่

จากที่กล่าวมาข้างต้น การรวมกลุ่มทางสังคมเป็นสมาคมหรือมูลนิธิของคนจีนในนครสวรรค์ สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีแบบจีนที่ชาวจีนนำติดตัวมาด้วยหรือยึดถือปฏิบัติเป็นธรรมเนียมสืบต่อมานั้น ถือว่ามีส่วนสำคัญในการหลอมรวมความเป็นสังคมจีนขึ้นในนครสวรรค์ จึงทำให้เป็นประเด็นในการศึกษาถึงดนตรีในวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์จีนจังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งมีความสำคัญต่อคนจีนและคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดนครสวรรค์และมีความเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตในระบอบเศรษฐกิจ ความเชื่อ อัตลักษณ์ประจำท้องถิ่น และกระบวนการขัดเกลาทางสังคม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพดนตรีจีนในจังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมดนตรีจีนในวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดนครสวรรค์

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง ดนตรีในวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์จีนจังหวัดนครสวรรค์ ผู้วิจัยใช้ระเบียบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ภายใต้กระบวนการศึกษาทางมานุษยดนตรีวิทยา (Ethnomusicology) มีการรวบรวมข้อมูล 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) การรวบรวมข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เช่น แนวคิดทางมานุษยดนตรีวิทยา ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ ทฤษฎีเชิงระบบ ฯลฯ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในด้านของดนตรีจีนและวัฒนธรรมดนตรี และ 2) การเก็บข้อมูลดนตรี เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนาม ใช้การเข้าสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการแสดงและพิธีกรรมต่าง ๆ และการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการกับผู้ที่เกี่ยวข้องในส่วนต่าง ๆ ของคณะ ทั้งนักดนตรี หัวหน้าคณะ ฯลฯ ในการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลต่าง ๆ ทั้งด้านบริบทและด้านข้อมูลทางดนตรี โดยนำข้อมูลต่าง ๆ มาถอดเทปบันทึกโน้ตเพื่อนำไปวิเคราะห์

ผลการวิจัย

1. สภาพวงดนตรีจีนในจังหวัดนครสวรรค์

1.1 สภาพวงดนตรีจีนในปัจจุบัน

จังหวัดนครสวรรค์เป็นจังหวัดที่มีคนจีนและคนไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ทำให้ได้รับเอาวัฒนธรรมของชาวจีนที่สั่งสมมาเป็นเวลานานตามระยะเวลาที่คนจีนได้เข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัดนครสวรรค์ เมื่อชาวจีนได้มาใช้ชีวิตและดำรงชีวิตอยู่ในจังหวัดนครสวรรค์ ทำให้มีการเผยแพร่วัฒนธรรมดนตรีของจีน ตลอดจนพิธีกรรมของชาวจีนในจังหวัดนครสวรรค์อย่างแพร่หลาย ซึ่งผู้ที่ได้นำดนตรีมาเผยแพร่ในจังหวัดนครสวรรค์นั้น จากการสำรวจไม่มีที่มาอย่างแน่ชัด แต่ได้มีการสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้ดนตรีจีนในจังหวัดนครสวรรค์ได้มีการสืบทอดทั้งในการสอนของโรงเรียนและสมาคมโดยเฉพาะ วงดนตรีจีนในจังหวัดนครสวรรค์ส่วนใหญ่ได้รับความนิยมคือ ใช้สำหรับประกอบการแสดง เช่น การแห่เจ้า การเซ่นมั่งกร สิ่งโต ในเทศกาลตรุษจีน ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนจีนและคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดนครสวรรค์เป็นอย่างมาก ในปัจจุบันได้มีหน่วยงานและสถานศึกษาหลายแห่งในจังหวัดเห็นความสำคัญของดนตรีจีน จึงได้จัดให้มีการเรียนการสอนดนตรีจีนขึ้น เพื่อเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ไทย-จีน จึงทำให้ดนตรีจีนในปัจจุบันยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของคนไทยเชื้อจีนในจังหวัดนครสวรรค์ แต่เนื่องจากในปัจจุบันนักดนตรีบางคนมีอายุมากและลูกหลานไม่ได้ทำการสืบทอด เนื่องจากอิทธิพลและวัฒนธรรมของซีกโลกตะวันตกเข้ามาในประเทศไทย ทำให้คนรุ่นใหม่หันไปสนใจที่จะลิ้มรสวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามที่มีมาแต่บรรพบุรุษ จึงทำให้วงดนตรีจีนตามสมาคมต่าง ๆ ขาดนักดนตรีที่มีฝีมือ จึงต้องมีการเชิญนักดนตรีจากสมาคมอื่นหรือจังหวัดอื่นมาร่วมบรรเลงเวลาจัดงาน จากการสำรวจดนตรีจีนที่คงเหลืออยู่ตามสมาคมในจังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 5 คณะ จาก 4 สมาคม นอกจากนั้น ตามมูลนิธิและศาลเจ้าที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนยังมีการฝึกหัดดนตรีไว้ประจำศาลเจ้านั้น ๆ ด้วย เพื่อปฏิบัติกิจกรรมเกี่ยวกับศาสนา โดยได้รับความรู้เกี่ยวกับบทเพลงและดนตรีจีนจากผู้ที่เคยบรรเลงดนตรีจีนรุ่นเกาอย่างรักก็ตาม จากการสำรวจและสังเกตการณ์ในพิธีกรรมของคนจีนในเทศกาลและงานประเพณีต่าง ๆ

พบว่ายังคงมีการยึดมั่นในประเพณีและพิธีกรรมและมีการสืบทอดทางวัฒนธรรมเพื่อให้ดำรงอยู่และใช้ในชีวิตประจำวันของคนไทยเชื้อสายจีนต่อไป

1.2 ลักษณะงานดนตรี

คณะวงดนตรีและนักดนตรีจะเป็นคนในสมาคมที่มีหน้าที่ปฏิบัติงานจริง ตามที่ได้รับมอบหมายจากนายกสมาคม เช่น ปฏิบัติหน้าที่เจ้าหน้าที่พิธีการ เจ้าหน้าที่บัญชี เป็นต้น ลักษณะของงานที่ต้องใช้ดนตรีแสดงส่วนมาก คือ งานที่เกี่ยวข้องกับประเพณีและพิธีกรรมเป็นหลัก เช่น ประเพณีตรุษจีน พิธีกึ่งเด็ก ล้างป่าช้า เป็นต้น

1.3 รูปแบบของวงดนตรี

วงดนตรีในสมาคมทั้ง 4 แห่ง ในจังหวัดนครสวรรค์ ปรากฏว่ามี 5 คณะวงดนตรีของสมาคม ซึ่งได้แก่ คณะเสือไหหลำ ศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์ คณะรำถั่วย ดนตรีจีนไหหลำ คณะเอ็งกอ เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ คณะมังกรทอง เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ และคณะสิงโตฮกเกี้ยน แต่อัฒ เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ ที่ยังคงมีจำนวนนักดนตรีที่มีฝีมือรวมตัวกันและสามารถปฏิบัติงานจริงของสมาคมได้ ส่วนรูปแบบวงดนตรีขึ้นอยู่กับจำนวนนักดนตรีที่มีอยู่ ซึ่งทั้ง 5 คณะจะจัดอยู่ในวงดนตรีประเภทเครื่องสายจีน และมีเครื่องประกอบจังหวะที่เรียกว่า โฉ่วโก้ว

1.4 การถ่ายทอดดนตรี

รูปแบบการถ่ายทอดดนตรีจีน มีทั้งรูปแบบการถ่ายทอดแบบดั้งเดิมผสมผสานกับรูปแบบที่ทันสมัย คือ เป็นแบบมูซิปาฐะ โดยจะถ่ายทอดความรู้ให้แก่ลูกศิษย์ โดยให้ลูกศิษย์ฟังและใช้โน้ตตัวเลขจีน การสอนจะเริ่มต้นจากการรู้จักกับเครื่องดนตรี และรู้จักกับระดับเสียงของเครื่องดนตรี ตลอดจนให้ผู้เรียนฝึกฟังเพลงและหัดตามโดยไม่มีการต่อเพลง ผู้เรียนจะต้องมีความสนใจและขวนขวายเรียนรู้ด้วยตนเองหลังจากรู้จักกับเครื่องดนตรีและสามารถไล่ระดับเสียงเองเป็นแล้ว นอกจากนี้อาจารย์ผู้สอนบางคนจะให้ผู้เรียนสามารถเลือกเครื่องดนตรีที่เรียนได้ตามความสมัครใจ และฝึกให้รู้จักที่มาของการเกิดเสียงและการฝึกไล่ระดับเสียงของเครื่องดนตรีขึ้นนั้น ๆ จนผู้เรียนสามารถมีทักษะจากการฟังเสียงที่ถูกต้อง แล้วจึงสอนการอ่านโน้ตตัวเลขของจีน โดยอาจารย์จะเป็นผู้สาธิตและคอยเป็นพี่เลี้ยงให้กับผู้เรียนอยู่ตลอดเวลา ส่วนบทเพลงที่ใช้สอนจะเป็นบทเพลงทั่วไป มีลักษณะเป็นบทเพลงสั้น ๆ ง่าย ๆ และรูปแบบทำนองง่ายต่อการจดจำ เพื่อให้ผู้เรียนมีความอยากที่จะเล่นเครื่องดนตรีนั้นให้ได้ โดยใช้สถานที่ฝึกสมาคมส่งเสริมดนตรี เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ สมาคมฮากกา นครสวรรค์ สมาคมไหหลำ นครสวรรค์ โดยมีการจัดการเรียนการสอนให้กับบุคคลทั่วไปที่มีใจรักและสนใจในดนตรีจีน ทุกวันระหว่างเวลา 16.00-19.00 น. โดยจะเรียนดนตรีประเภทเครื่องสาย และเครื่องดนตรีประกอบจังหวะประเภทโฉ่วโก้ว

1.5 การบันทึกโน้ต

การบันทึกโน้ตเพลงสำหรับเครื่องดนตรีจีนที่ใช้ในงานต่าง ๆ มีรูปแบบการเขียนโน้ต 2 แบบ คือ รูปแบบโน้ตตัวเลข (เจียนกู) และรูปแบบโน้ตสากล ซึ่งการบันทึกโน้ตเพลงแบบตัวเลขจะนิยมใช้บันทึกบทเพลงลักษณะดั้งเดิมของจีน

2. วัฒนธรรมดนตรีจีนในวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดนครสวรรค์

2.1 ดนตรีจีนในการประกอบการแสดง

บทบาทของดนตรีจีนในการประกอบการแสดง ในจังหวัดนครสวรรค์ จะมีบทบาทและนิยมมาก โดยจะมีให้เห็นในช่วงเทศกาลตรุษจีนหรือกินเจ โดยเป็นการละเล่นที่จำเป็นต้องใช้เพียงเครื่องดนตรีประเภทประกอบจังหวะเป็นหลัก เช่น การแสดงเอ็งกอ การแห่มังกร ล่อแก้ว สิงโต การแสดงรำถั่วย ในเทศกาลตรุษจีน

ประเพณีการแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่

ประเพณีการแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่เทศกาลตรุษจีนได้สร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดนครสวรรค์เป็นอย่างมาก ชาวตลาดปากน้ำโพทั้งชาวไทย ชาวจีนแต้จิ๋ว จีนกวางตุ้ง และจีนแคะ ร่วมกับจีนไหหลำ จัดการละเล่นของแต่ละกลุ่มภาษาจึงได้ร่วมกันอัญเชิญเจ้าพ่อเจ้าแม่ที่อยู่ในศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์ มาแห่รอบตลาดเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตและครอบครัวของชาวตลาดปากน้ำโพเป็นประจำทุกปี ในวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 1 ของจีน และได้อัญเชิญองค์เจ้าพ่อเจ้าแม่ทุกองค์แห่ทางน้ำ แล้วขึ้นบกแห่รอบตลาดปากน้ำโพ จนในปัจจุบันเปลี่ยนมาแห่บนบกเพียงอย่างเดียว ซึ่งรูปแบบการจัดงานได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย โดยได้คัดเลือกชาวตลาดปากน้ำโพเข้ามาเป็นคณะกรรมการจัดงาน หรือที่เรียกว่า คณะกรรมการกลาง (เถานั่ง) โดยในงานจะจัดให้มีอุปการจีนทั้งไหหลำและแต้จิ๋ว และในพิธีจะมี ขบวนแห่มากมาย อาทิ สิงโต เอ็งกอ พะบู๊ ล่อแก้ว มังกรทอง ขบวนองค์สมมุติเจ้าแม่กวนอิม ศิลปะการรำถั่วยของสมาคมไหหลำ เป็นต้น

ขบวนแห่มังกร เป็นการแสดงให้เห็นถึงการนับถือมังกรในแง่มุมของการเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ เจ้าแห่งพิธีกรรมรับใช้เทพเจ้า ทั้งการอัญเชิญเจ้าและพิธีเบิกเนตร และเป็นการนับถือมังกรในฐานะของ สัตว์ศักดิ์สิทธิ์ที่จะอำนวยความอุดมสมบูรณ์มาให้ ซึ่งเครื่องดนตรีประกอบการแห่มังกร คือ เครื่องดนตรีประเภทเครื่องตี ได้แก่ กลอง ระฆัง ล้อ แฉ เป็นเครื่องดนตรีที่มีบทบาทต่อการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวจีนในจังหวัดนครสวรรค์ ในแง่ของการใช้ในการเชื่อมต่อสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์เจ้าแม่ทับทิม

ภาพที่ 1 ขบวนแห่มังกร

ขบวนเอ็งกอ เป็นผู้นำกรบผู้กล้าแห่งเขาเหลียงซานไป จำนวน 108 คน ต่างมีวิชาความสามารถกันคนละอย่างสองอย่าง ทั้งการต่อสู้ด้วยมือเปล่า ไม้พลอง มีด การดำน้ำ การเดินป่าทางไกล การรักษาโรค ฯลฯ แต่งหน้าอำพรางตนเป็นนักแสดงขี่ม้าเข้าเมือง เพื่อไปช่วยซ้องกั๋งหัวหน้าของพวกตน การเขียนหน้าเพื่อปกปิดหน้าตาและทำให้ดูน่าเกรงขาม เอ็งกอมีการเขียนลวดลายเฉพาะคนเหมือนการ

สวมหน้ากากทั้ง 108 คน ลักษณะคล้ายกับการสวมหัวโขนของคนไทยในการแสดง ซึ่งเครื่องดนตรีที่ใช้ในการแสดงเอ็งกอ แต่ละตอนจะมีเครื่องดนตรีบรรเลงรับเฉพาะตอน มักเป็นเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ (โล้วโก้ว) เป็นหลัก แต่จะมีปี่หรือโชนาเป็นเครื่องดำเนินทำนองที่สามารถดัดได้ยืนชัดเจน ซึ่งสามารถผ่านความดังของเสียงโล้วโก้ว ตลอดจนไม่มีผู้แสดงทั้ง 108 คน จะต้องถือเพื่อตีประกอบจังหวะอีกคนละ 1 คู่

ภาพที่ 2 ขบวนเอ็งกอ

ขบวนล่อโก้ว เป็นขบวนการบรรเลงดนตรีในขบวนแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ ขบวนล่อโก้วประกอบด้วยเครื่องดนตรีจีน มี "ล่อ" มี "โก้ว" (กลอง) ฉิ่ง, ฉาบ, คຸ້ຍ, คิม, ซอ, อื่น ๆ ขบวนนี้จะหยุดเป็นระยะ ๆ เพื่อแสดงและบรรเลง

ภาพที่ 3 ขบวนล่อโก้ว

2.2 ดนตรีจีนในการประกอบพิธีกรรม

บทบาทของดนตรีจีนในการประกอบพิธีกรรม ในจังหวัดนครสวรรค์นั้นมีน้อยมาก เช่น งาน กงเต็ก งานล้างป่าช้า เนื่องจากไม่มีผู้ประกอบพิธีนี้เลยประกอบกับในการประกอบพิธีกรรมนั้นจะต้องมีพระจีนหรือนักสวดที่เป็นฆราวาสมาทำการสวดมนต์ ดังนั้นจึงต้องไปจ้างพระจีนหรือนักสวดจากต่างจังหวัด ดนตรีที่ใช้จึงเป็นส่วนหนึ่งของการประกอบการสวดมนต์ของพระหรือฆราวาส

พิธีกึ่งเด็ก เป็นพิธีกรรมที่แสดงถึงความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษของชาวจีน ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนานิกายมหายาน โดยผนวกเอาคำสอนของลัทธิเต๋าและขงจื้อ

เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมด้วย มีลักษณะเนื้อหาที่สะท้อนถึงคุณธรรมกตัญญู ทั้งในส่วนของเครื่องแต่งกายลูกหลานที่เข้าร่วมพิธีหรือขั้นตอนต่าง ๆ ของพิธีกรรม ตามทัศนคติของชาวจีนถือว่าหากศพไม่ได้รับการประกอบพิธีก็จะถูกสาปให้ตกนรก เพราะไม่มีผู้นำวิญญาณไปสู่สุวรรค์ ดังนั้นวัตถุประสงค์ของการทำพิธีจึงเด็ก เพื่อเป็นการช่วยเหลือนำวิญญาณให้พ้นจากความทรมานโดยเร็ว โดยการทำขวัญดวงวิญญาณ ในพิธีกรรมได้มีการสาธยายถึงวงจรชีวิตมนุษย์ตั้งแต่การตั้งครรภ์ การเกิด แก่ เจ็บ ตาย การเดินทางของวิญญาณไปสู่ปรโลก ซึ่งเป็นการเรียนรู้วงจรชีวิตแบบทางคติความเชื่อและแสดงเป็นรูปธรรมให้เห็นว่าความตายเป็นเรื่องปกติ การแสดงการเดินทางของวิญญาณออกมาเป็นรูปธรรมโดยการจำลองเหตุการณ์หลังความตายกับโลกของคนเป็นให้ลูกหลานได้รู้เห็นเหตุการณ์ที่ผู้ตายเผชิญในสิ่งดี ๆ และเพื่อแสดงความมั่นใจของลูกหลานว่าผู้เสียชีวิตได้เดินทางไปสู่โลกของวิญญาณด้วยความปลอดภัย ก่อให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นการขจัดเชยอารมณ์การพลัดพราก สูญเสีย ลักษณะทำนองการสวดมนต์จะแบ่งเป็นสวดทำนองปากเปล่าและสวดทำนองประกอบการบรรเลงดนตรี นอกจากนี้ยังแบ่งออกเป็นทำนองของสงฆ์จีนนิกายและทำนองที่ฆราวาสใช้ ซึ่งการออกเสียงในบทสวดต่าง ๆ ของจีนจะยึดเอาตามแบบของพระสงฆ์จีนนิกายในไทย เช่น วัดมังกรกมลาวาส วัดโพธิ์เย็น และวัดอื่น ๆ ที่เป็นวัดจีนเป็นแบบอย่าง ภาษามนต์จีนจะมีวิธีการออกเสียง 5 สำเนียง ซึ่งจีนเรียกว่า โหงวอิ้ม จะออกเสียงตามแบบของภาษาถิ่นของจีน 5 สำเนียง ได้แก่ แต้วจิ๋ว กวางตุ้ง แคะ ไหหลำ และฮกเกี้ยน เพื่อให้ออกเสียงง่ายและใกล้เคียงกับภาษาสันสกฤตมากที่สุด แต่สำหรับการออกเสียงตามภาษาแต้จิ๋วหรือภาษาถิ่นของจีนสำเนียงใดนั้นสุดแต่ความถนัดของแต่ละบุคคล ซึ่งเก็งจูจะเป็นผู้เลือกบทสวดมนต์ตามความเหมาะสมของงาน ในขณะที่ผู้บรรเลงดนตรีเล่นตามทำนองร้องของผู้สวด สำหรับมนต์สวดทุกทำนองจะแตกต่างกันที่ทำนองเท่านั้น ส่วนเนื้อหาและคำแปลล้วนแต่เหมือนกันทั้งสิ้น

เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีจึงเด็ก มี 3 ประเภท คือ เครื่องดนตรีประเภทบรรเลงทำนอง เครื่องดนตรีประเภทประกอบจังหวะ และเครื่องดนตรีสำหรับนักสวด

1. เครื่องดนตรีประเภทบรรเลงทำนอง ได้แก่

- 1.1 ปี่ตีต้า
- 1.2 ซอหยี่ฮู้
- 1.3 ซอพั๋ฮี้
- 1.4 เอี้ยวคัม
- 1.5 ห่วยเต็ก

2. เครื่องดนตรีประเภทประกอบจังหวะ ได้แก่

- 2.1 ล้อ
- 2.8 ตัวโก้ว
- 2.9 ตงโก้วและไซวโก้ว

3. เครื่องดนตรีสำหรับนักสวด ได้แก่

- 3.1 บักฮื้อ
- 3.2 อิมเค่ง

3.3 เค่ง

3.4 กิเลส

3.5 อิมเงจ

เครื่องดนตรีทั้ง 3 ประเภท มีการบรรเลงที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ทำนองดนตรีแบ่งตามลักษณะการใช้ คือ ใช้ประกอบบทสวดมนต์และใช้บรรเลงระหว่างพิธี ลักษณะการเคลื่อนที่ของทำนองกระสวนจังหวะ และรูปแบบของเพลง เมื่อมีการเปรียบเทียบกับความเชื่อและพฤติกรรมการแสดงออกในพิธีกรรมแล้ว มีความเกี่ยวเนื่องกันเปรียบเสมือนความพยายามแสดงความกตัญญูอันมีความยากลำบาก เพื่อให้บุคคลที่ล่วงลับได้พบความสุข ลักษณะการบันทึกโน้ตและการอ่านโน้ตในปัจจุบันเปลี่ยนไป องค์ความรู้ในการอ่านโน้ตแบบจีนเริ่มหายไป มีการอ่านโน้ตแบบไทยหรือตามความถนัดของแต่ละคน

ปัจจุบันพิธีงเต็กจินในจังหวัดนครสวรรค์มีแนวโน้มลดบทบาทลง เพราะลูกหลานชาวจีนส่วนใหญ่อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เป็นไทย โดยเฉพาะสังคมในเมืองซึ่งเป็นลักษณะสากลมากขึ้น ลักษณะการเปลี่ยนแปลงพิธีงเต็กของชาวจีนได้มีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบพิธีอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นเป็นแบบไทย คือ การใช้โลงไทย (โลงสี่เหลี่ยม) และมีการลดหย่อนขั้นตอนการปฏิบัติพิธีเพื่อให้เกิดความสะดวกและเหมาะสมกับสภาวะปัจจุบัน อย่างไรก็ตามการปรับเปลี่ยนพิธีกรรมยังคงสะท้อนให้ลูกหลานเกิดความซาบซึ้งหรือเข้าใจคุณค่าและความหมายของการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษและครอบครัววงศ์ตระกูล

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องดนตรีในวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดนครสวรรค์ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากวงดนตรีจีนในจังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่าวงดนตรีจีนในปัจจุบันปรากฏตามสมาคม มูลนิธิ และสถานศึกษา ประกอบด้วยวงดนตรีจีนที่ใช้ประกอบการแสดงและวงดนตรีจีนที่ใช้ประกอบพิธีกรรม ซึ่งคนจีนยังคงมีการรักษาประเพณีและวัฒนธรรมที่ยึดถือและปฏิบัติ สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดที่มีอิทธิพลต่อวิถีคิดและความเชื่อศรัทธา ส่งผลให้เกิดการปฏิบัติเป็นประเพณีแบบแผนจากรุ่นสู่รุ่น มีคุณค่าและความหมายซ่อนอยู่โดยผ่านพิธีกรรมและประเพณีต่าง ๆ ได้แก่ เทศกาลและการประกอบพิธีกรรมสำคัญ การเซ่นไหว้บรรพบุรุษ ซึ่งในองค์ประกอบที่สำคัญของพิธีกรรม ดนตรีจะช่วยสร้างบรรยากาศศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรมให้เป็นรูปธรรมชัดเจน เพื่อสร้างความศรัทธาและความเชื่อมั่นต่อพิธีกรรม สอดคล้องกับแนวคิดของสุกัญญา สุจฉายา (2543: 10-11) ที่กล่าวว่า หน้าที่ของดนตรีมิได้เกิดขึ้นเพื่อความบันเทิงเป็นสำคัญ แต่เกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมทางพิธีกรรม การทำงาน และประเพณีในสังคมชาวบ้านแบบดั้งเดิมด้วย

บทบาทของดนตรีในวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า การบรรเลงดนตรีในทุกพิธีกรรมและการแสดงสะท้อนให้เห็นเรื่องของการสร้างแบบแผนและสื่อความหมายในลักษณะของการแสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อีกทั้งเสียงของวงดนตรีมีส่วนในการสร้างแบบแผนและทำให้เกิดความหมายที่สามารถสื่อสารให้แก่ผู้อื่นให้สามารถเข้าใจได้ จึงมีผลต่อการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงความเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่น นอกจากนี้การเข้าร่วมพิธีต่าง ๆ ของสมาชิกมีส่วนสำคัญในกระบวนการขัดเกลาทางสังคมทางตรง กล่าวคือ ถือเป็นการซึมซับการเรียนรู้วัฒนธรรม

ภายในของสมาชิกคณะ เช่น การงดรับประทานเนื้อสัตว์ของต้องห้ามต่าง ๆ ของคณะ การให้ความเคารพนับถือกันของสมาชิกที่มีความหลากหลายทั้งวัยวุฒิและคุณวุฒิ และการขัดเกลาทางสังคมทางอ้อม โดยการซึมซับจากบุคคลรอบข้างทำให้บุคคลนั้นต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเหมาะสมกับสถานการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นในขณะนั้น เช่น การประนมมือไหว้เจ้าในขณะที่ยกชามไหว้พระพุทธรูปเจ้าไปยังศาลเจ้าหรือการประนมมือไหว้เจ้าในขณะที่กำลังทรงเจ้า เป็นต้น แสดงให้เห็นถึงความสำรวมต่อองค์เทพเจ้า ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเขาวลิต เขียวทาสี (2560: 79 -81) ที่ศึกษาเรื่อง ลักษณะเฉพาะทางดนตรีในประเพณีการแห่มังกรของคณะมังกรทองจำวพ่อ-จำวแม่ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่าบทบาทความสำคัญของประเพณีการแห่มังกรของคณะมังกรทองจำวพ่อ-จำวแม่ ปากน้ำโพ ได้แก่ บทบาทด้านเศรษฐกิจ บทบาทด้านความเชื่อ บทบาทด้านอัตลักษณ์ประจำท้องถิ่น และบทบาทด้านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ผลการวิจัยนี้ แสดงให้เห็นว่าคนจีนกลุ่มภาษาต่าง ๆ ที่มาอยู่นครสวรรค์มีวิถีการดำเนินชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมอยู่บนพื้นฐานความเป็นจีนดั้งเดิมที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่ประเทศจีน ได้แก่ การนับถือเทพเจ้าและวิญญาณบรรพบุรุษ การยึดมั่นในความกตัญญูรู้คุณบุพการี การยึดมั่นในคำสอนตามหลักปรัชญาในลัทธิขงจื้อและเต๋า รวมทั้งศาสนาพุทธนิกายมหายาน หรืออาจมีลักษณะเฉพาะหรือความแตกต่างกันบางประการของแต่ละกลุ่มภาษา เช่น การมีเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและการนับถือองค์เทพเจ้าหรือเซียนเพื่อเป็นกำลังใจในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต ได้แก่ คนจีนไหหลำเลื่อมใสศรัทธาต่อองค์เจ้าแม่ทับทิม ในขณะที่ชาวจีนฮากกา (แคะ) เลื่อมใสในองค์เทพเจ้ากวนอู ส่วนคนจีนแต้จิ๋วเลื่อมใสศรัทธาต่อเจ้าพ่อปู่เก๋ากง (ปึงเก๋ากง) เป็นต้น ทั้งนี้การคงอยู่ของวัฒนธรรมดนตรีในวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดนครสวรรค์จะเชื่อมโยงกับปัจจัยหลายด้านประกอบกัน เช่น การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านเทคโนโลยี ด้านวัฒนธรรม โดยการปรับเปลี่ยนอาจมีได้หลายลักษณะ เช่น ปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดง ปรับเนื้อหาบทเพลง ปรับเนื้อหาการแสดง เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงนี้สามารถเกิดขึ้นได้ตลอด แต่อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงนั้นมีระบบแบบแผนมนุษย์ควรได้เรียนรู้ทฤษฎีทางวัฒนธรรม ลักษณะของวัฒนธรรม รวมทั้งอิทธิพลของวัฒนธรรมที่มีต่อสังคมและต่อตนเองด้วย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวัฒนธรรมดนตรีในชนชาติพันธุ์จีนอื่น ๆ ในด้านการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมดนตรีและสังคม
2. ควรศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมดนตรีในกลุ่มชาติพันธุ์จีนอื่น ๆ เพื่อให้เห็นถึงองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมดนตรีจีน

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2542). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดนครสวรรค์. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- เขาวลิต เขียวทาสี. (2560). ลักษณะเฉพาะทางดนตรีในประเพณีการแห่มังกรของคณะมังกรทอง จ้าวพ่อ-จ้าวแม่ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- บันทร อ่อนดำ. (2517). ข้อคิดบางประการเกี่ยวกับชาวจีนในประเทศไทย. วารสารธรรมศาสตร์. 4(1), 89.
- พูนพิศ อมาตยกุล. (2529). ดนตรีวิจิตรศิลป์. กรุงเทพฯ: สยามสมัย.
- มหาวิทยาลัยบูรพา และสมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยบูรพา. (2545). คอนเสิร์ตการกุศล เพลง 9 รัชกาล "ย้อนรอยดนตรีแผ่นดินจักรีจอมไทย". กรุงเทพฯ: เนติกุลการพิมพ์ (2541) จำกัด.
- สุกัญญา สุฉายา. (2543). ดนตรีชาวสยาม. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2542). คนไทยเชื้อสายจีนไทหล้าในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สมาคมไทหล้าแห่งประเทศไทย.